

ПЕДАГОГІКА МИСТЕЦТВА У РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ

Стаття посвячена обоснованию целесообразности использования педагогических возможностей искусства в развитии творческой индивидуальности будущего педагога профессиональной школы.

Педагогика искусства рассматривается автором как совокупность всех его педагогических функций и значений, которые способствуют гуманизации, обеспечению культуросообразности и творческого характера образовательного процесса, вне которых ныне невозможно полноценное профессионально-педагогическое образование.

Ключевые слова: педагогика искусства, педагог профессиональной школы, гуманизация, культуросоответствие, творческая направленность.

Утвердження в сучасній професійно-педагогічній освіті ідей педагогіки творчості зумовлює зростання значення творчої індивідуальності майбутнього педагога професійної школи й спонукає до пошуку ефективних способів формування в нього цієї сутнісної інтегративної якості. Але пріоритетом професійної підготовки майбутнього педагога ПТНЗ має стати сьогодні не просто розвиток його творчої індивідуальності, який, перетворюючись на єдину мету професійного становлення студентів, може стати для них „ведмежою послугою” [2, с. 11], оскільки спричинить зростання їхньої творчої індивідуальності “за рахунок гуманної” (К.-Г. Юнг), а створення таких умов, за яких означена творча індивідуальність стала б, по-перше, гуманною, по-друге, здатною до творчої самореалізації й саморозвитку, а по-третє, була б невіддільною від загальної і професійної культури педагога професійного навчання. Реалізувати це завдання можна, на наше переконання, завдяки впровадженню до системи розвитку творчої індивідуальності студентів освітнього напрямку „Професійна освіта (за профілем)” мистецтва, а також використанню творчо-розвивальних можливостей педагогіки мистецтва.

Незважаючи на те, що проблема розвитку творчої індивідуальності тривалий час розглядалася лише в контексті мистецтвознавства, естетики та психології творчості й до педагогічної проблематики увійшла лише з 90-х років ХХ століття, різним аспектам її дослідження присвятили свої праці відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: О. Асмолов, Б. Вяткін, Є. Ільїн, О. Лібін, В. Мерлін, К. Платонов, І. Резвицький, С. Рубінштейн, Л. Собчик (психологія індивідуальності); С. Батишев, І. Васильєв, Р. Гуревич, А. Джантіміров, І. Каньковський, О. Коваленко, В. Ковальчук, В. Лозовецька, Л. Лук'янова, О. Макаренко, Н. Ничкало, В. Радкевич, Л. Старовойт, М. Цирельчук, Л. Шевчук, О. Щербак (формування особистості педагога професійної школи); Г. Балл, В. Бодров, Є. Клімов, Н. Побірченко, В. Рибалка, О. Сапогова, В. Семиченко, О. Сергєєнкова, В. Синявський, Б. Федоришин (психологія професійної діяльності та професійного розвитку педагога); Б. Ананьєв, В. Андреев, І. Бех, Н. Вишнякова, І. Гончарова, В. Кан-Калик, О. Кульчицька, В. Моляко, М. Осухова, Я. Пономарьов, Н. Посталюк, В. Рибалка, В. Роменець, Б. Теплов, (психологія творчості й розвитку творчої особистості); Г. Балл, Г. Васянович, С. Гончаренко, Ю. Зіньковський, І. Зязюн, Л. Коваль, Г. Коджаспірова, В. Краєвський, Д. Лихачов, Л. Мільто (гуманізація та забезпечення культуровідповідності сучасної освіти); В. Бутенко, Г. Побережна, Л. Масол, О. Мелік-Пашаєв, Н. Миропольська, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Шевнюк, В. Шульгіна, О. Щолокова, Б. Юсов (дослідження впливу мистецтва на розвиток особистості педагогів, учнів та студентів); Н. Згурська, О. Кайдановська, С. Коновець, Л. Лимаренко, І. Лисакова, І. Мужикова, Г. Ніколаї, Л. Паньків, Л. Побережна, Т. Рейзенкінд, С. Соломаха, Г. Сотська (методика викладання різновидів мистецтва у загальноосвітній школі та професійна підготовка викладачів мистецьких дисциплін).

Незважаючи на глибоку розробку цими науковцями різних аспектів проблеми використання мистецтва у навчанні, вихованні та професійній підготовці майбутнього педагога, автори не торкалися у своїх дослідженнях питань розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання засобами педагогіки мистецтва.

Разом з тим, означена проблема є надзвичайно актуальною для сучасної освітньої практики, адже, за результатами проведеного нами емпіричного дослідження особливостей прояву творчої індивідуальності у педагогів сучасних професійних закладів освіти можна зробити висновки щодо: переважаючого низького і середнього рівнів сформованості в них цієї сутнісної інтегративної професійно значущої якості, орієнтації їх у своїй професійно-педагогічній діяльності на стандарт, зразок, шаблон (навіть у професіях художнього профілю); відсутності цілісності творчої індивідуальності, яка є негармонійною внаслідок нерівномірного розвитку її складових; технократичної, антигуманної спрямованості творчої індивідуальності педагога професійного навчання, орієнтації його на цінності авторитарно-імперативної педагогіки; відчуження творчої індивідуальності педагога професійного навчання від загальної та професійної культури.

Причину такого стану вбачаємо передусім у глобальній суперечності існування сучасного людства, якому внаслідок „максимального культивування раціональності” [7, с. 126], відокремлення технічної майстерності від естетичних засад все більше загрожує односторонність, звуження людської особистості.

Для українського суспільства, крім цього, принциповою є суперечність між зростаючою його потребою у творчій самодіяльній особистості й репродуктивною, технократизованою освітньою практикою, нездатною задовольнити цю потребу.

Наслідком означених суперечностей стають часткові суперечності традиційної системи підготовки студентів професійно-педагогічних навчальних закладів, які виявляються в тому, що:

- незважаючи на проголошення освітою курсу на гуманізацію, професійно-педагогічна підготовка майбутніх педагогів ПТНЗ досі здійснюється в контексті технократично-сциєнтистської освітньої парадигми;
- визначаючи провідним напрямом сучасної освіти формування „людини культури” з широким світоглядом і цілісною картиною світу, сучасна професійно-педагогічна освіта формує переважно „людину інформаційно-технологічного, ринкового суспільства”, в якій сформована лише одна, наукова складова картини світу;
- проголошуючи метою професійної підготовки майбутнього педагога ПТНЗ цілісний творчий розвиток його особистості, заклади професійно-педагогічної освіти, фактично, спрямовують свої зусилля на формування в нього професійної компетентності за визначеними стандартами. За такого підходу виникає суперечність „між необхідністю в оволодінні діями-стандартами й потребою знаходити постійно нові варіанти використання методів і прийомів, нові способи розвитку педагогічних традицій” [1, с. 9];
- навіть впроваджуючи розвивальні педагогічні технології, професійно-педагогічні заклади освіти використовують їх передусім з метою інтелектуального розвитку студентів, недооцінюючи при цьому значення формування в них емоційно-почуттєвої та аксіологічної сфер, забезпечення реалізації виховного впливу цих технологій;
- сучасна масова професійно-педагогічна підготовка не зорієнтована на розвиток творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання, вона не задовольняє запитів індивідуальності й орієнтується на „середнього” студента; нерідко цілі студента перебувають в суперечності з цілями педагога, оскільки перший прагне задовольнити потреби, які знаходяться в зоні його актуального розвитку й не розуміє вимог педагога щодо реалізації свого творчого потенціалу, а другий, прагнучи активізувати в студента потенціал творчої самореалізації, не враховує його актуальних потреб;
- наголошуючи на необхідності індивідуалізації та забезпечення розвивального характеру професійно-педагогічної підготовки, розвитку в студентів суб’єктності й здатності до

самоздійснення і неперервного особистісного, професійного й творчого саморозвитку упродовж життя, сучасні професійно-педагогічні навчальні заклади неповною мірою використовують арсенал педагогічних засобів та чинників, здатних забезпечити ефективність виконання цих стратегічних завдань;

- абсолютизація значення фахових та загальнонаукових дисциплін у змісті професійно-педагогічної підготовки й недооцінювання при цьому значення суспільно-гуманітарних наук призводить в кінцевому підсумку до дисгармонізації особистості майбутніх педагогів професійного навчання. Внаслідок цього виникають суперечності між достатнім рівнем сформованості їхнього логічного мислення і недостатньою розвиненістю образного мислення, наслідком чого є зростання числа „лівопівкульних” студентів, у яких, як ще у ХІХ столітті зазначав К. Ушинський, „нерідко разом з глибоким знанням математики співіснують в голові найбільш дикі й потворні фантазії й найбільш вперті, обмежені забобони”, оскільки „заняття виключно математикою накладає іноді особливо шкідливий відбиток на людину, надає їй думкам саме цієї математичної прямолінійності, робить її погляди на життя однобічними, надає їм якоїсь особливої сухості та нежиттєвості” [6].

Необхідність подолання означених суперечностей та приведення професійно-педагогічної освіти у відповідність з вимогами сучасного суспільства до педагога професійного навчання як до творчої й гуманної індивідуальності, а також недостатня теоретична і практична розробленість проблеми використання мистецтва у розвитку в нього цієї сутнісної інтегративної якості зумовили вибір теми нашої статті.

Її мета полягає у висвітленні теоретичних засад впровадження педагогіки мистецтва до навчально-виховного процесу професійно-педагогічних навчальних закладів з метою сприяння студентам спеціальності “Професійна освіта (за профілем)” у “сходженні” їх до власної творчої індивідуальності (Ю. Орлов) [5, с. 46].

У дослідженнях сучасних вчених червоною ниткою проходить думка, що підвищення уваги до культуротворчого й креативного потенціалу освіти спричинює зміну соціокультурного статусу мистецтва як процесу та результату творчості, найбільш позначеної впливом індивідуальності й здатної найсильніше впливати на розвиток останньої. Це зумовлює набуття мистецтвом значення чинника забезпечення творчої та індивідуально-особистісної спрямованості освіти й перетворює його на важливий компонент її змісту, який, за словами В. Іванова, надає людині „унікальну можливість пережити чужий досвід, зберігаючи власну автономність, і зумовлює таку універсальну самовизначеність кожній людині, якої б та ніколи не досягла, користуючись лише засобами та інструментами логічного пізнання” [3, с. 202].

Мистецтво може виступати основою розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання за умови залучення його до творчої взаємодії з ним на засадах педагогіки мистецтва. Остання об’єднує в собі усі його педагогічні функції й репрезентує невичерпність педагогічного і творчого потенціалу мистецтва, а також його здатність виступати засобом навчання, виховання і розвитку людини упродовж її життя, чинником гуманізації освіти, компонентом її змісту, фактором становлення особистості та “сходження” її до своєї творчої індивідуальності, детермінантою її етнічної й культурної ідентифікації, елементом естетико-розвивального середовища навчального закладу тощо.

Здійснюючи дослідження, ми виходили з того, що розвиток творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання як сутнісної якості, яка інтегрує в собі компоненти усіх рівнів його функціонування як людини і як професіонала, відбуватиметься більш ефективно, якщо ґрунтуватиметься на засадах не сцієнтистської, а науково-мистецької парадигми освіти, що передбачає впровадження мистецтва до змісту усіх складових професійної підготовки студентів професійно-педагогічних навчальних закладів як організаційно-методичної системи розвитку їхньої творчої індивідуальності на основі креативної мистецько-педагогічної технології цієї підготовки.

Вважаємо, що процес професійної підготовки студентів освітнього напрямку „Професійна освіта (за профілем)”, організований на засадах педагогіки мистецтва, перетвориться на процес їхньої самодертермінації, вільної самореалізації та неперервного саморозвитку їхньої творчої індивідуальності, що виявлятиметься в різних видах їхньої педагогічно-мистецької творчості, адже, як справедливо зазначила Г. Коджаспірова, „творчість – це індивідуальність, яка вільно реалізує себе” [4, с. 31-32].

При цьому в якості механізму розвитку творчої індивідуальності в майбутніх педагогів ПТНЗ засобами мистецтва розглядаємо перенесення досвіду художньо-творчої діяльності у сферу професійно-педагогічних відносин.

На наше переконання, розвиток творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання набуде ефективності, якщо він відбуватиметься:

- на засадах інтеграції мистецтва, науки і освіти;
- на основі застосування аксіологічного, екзистенційного, акмеологічного, культурологічного, креативного та системно- синергетичного підходів;
- з урахуванням типології творчих індивідуальностей майбутніх педагогів професійної школи;
- у взаємозв'язку з процесами їхньої соціокультурної та етнокультурної ідентифікації.

Ефективність розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання зросте за умов надання цьому процесу системного характеру й організації його на засадах педагогіки мистецтва.

Оптимальне функціонування системи розвитку творчої індивідуальності студентів освітнього напрямку „Професійна освіта (за профілем)” засобами мистецтва стане можливим на основі:

- впровадження її узагальненої динамічної предметно-інтегративної моделі та узгодження її зі структурно-функціональною моделлю означеної системи;
- виявлення зовнішніх і внутрішніх умов використання мистецтва у розвитку в студентів цієї сутнісної інтегративної якості;
- перенесення акцентів з теоретичного опанування студентами відомостей про мистецтво на практичне залучення їх до творчої педагогічно-мистецької розвивальної діяльності;
- організації цілеспрямованих педагогічних заходів, що забезпечать реалізацію педагогічного впливу викладача на студентів засобами мистецтва, впливу на них самого твору мистецтва (його катарсичної педагогічної дії й післядії) та організацію самостійної творчої педагогічно-мистецької діяльності студентів;
- дотримання міри у впровадженні мистецького компонента до змісту навчальних дисциплін та спирання при цьому на принципи добровільності й педагогічної доцільності залучення студентів до творчої педагогічно-мистецької діяльності;
- забезпечення впливового естетико-розвивального середовища їхньої професійної підготовки.

Педагогічна ефективність процесу розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійної школи залежить, на нашу думку, від усвідомлення ними:

- сутності творчої індивідуальності як критерію їхньої педагогічної майстерності;
- значення концептуальної моделі цієї інтегративної якості як орієнтиру в „сходженні” їх до власної творчої індивідуальності;
- змісту, рушійних сил та механізмів розвитку і саморозвитку цієї сутнісної інтегративної якості;
- соціокультурної місії й творчо-розвивального потенціалу педагогіки мистецтва.

Грунтуючись на цих ідеях, ми провели дослідно-експериментальну роботу на базі вищих і професійно-педагогічних навчальних закладів України, що відбувалася у три етапи.

Перший етап передбачав теоретичний аналіз проблеми дослідження: вивчення філософської, наукової та методичної літератури; аналіз теорії й практики використання мистецтва у творчому розвитку майбутнього педагога; формулювання робочої гіпотези, визначення завдань, розробку програми та методики дослідження.

Другий етап підпорядковувався меті здійснення аналізу стану практичної розробленості проблеми й охоплював розробку методики та проведення констатувального експерименту щодо визначення типології й рівнів сформованості творчої індивідуальності в майбутніх і працюючих педагогів професійної школи.

Третій етап спрямовувався на розробку й експериментальну перевірку ефективності організаційно-методичної системи розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання засобами мистецтва в ході формувального експерименту й передбачав систематизацію, узагальнення, апробацію та впровадження результатів дослідження.

Узагальнення результатів проведеної науково-дослідної роботи дозволило зробити висновок, що впровадження педагогіки мистецтва до системи розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога ПТНЗ відповідає вимогам становлення його як самоактуалізованої особистості (А. Маслоу), сина свого народу, людини культури з притаманною їй творчою індивідуальністю, формування якої відбувається шляхом інтеграції мистецтва та мистецьких знань до системи його професійно-педагогічної підготовки з метою надання їй творчо-розвивального характеру, свободи та самодетермінації. Тому стратегія розвитку цієї сутнісної інтегративної якості в студентів освітнього напрямку „Професійна освіта (за профілем)” має полягати, на нашу думку, в уведенні їх від однаковості й спрямуванні на здійснення професійно-педагогічної діяльності у своєму стилі, наданні можливості виконувати „сродну працю”, використовуючи при цьому мистецтво як засіб, відповідний їхній творчій індивідуальності.

Оскільки у невеликій за обсягом статті неможливо висвітлити усіх можливостей використання мистецтва у процесі розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійної школи, то подальші наші наукові розвідки будуть пов'язані з дослідженням педагогічного потенціалу різновидів мистецтва щодо формування в студентів професійно-педагогічних навчальних закладів цієї сутнісної інтегративної якості.

Література

1. **Азаров Ю.П.** Теоретические проблемы мастерства воспитателя современной общеобразовательной школы: Автореф. дис. ... докт. пед. наук / Азаров Ю.П. – М., 1973. – 368 с.
2. **Зязюн І.А.** Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу // Рідна школа. – 2000. – № 8. – С. 8-13.
3. **Иванов В.П.** Человеческая деятельность, познание, искусство / В.П. Иванов. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 202.
4. **Коджаспирова Г.М.** Педагогическая антропология / Г.М. Коджаспирова. – М.: Гардарики, 2005. – 287 с.
5. **Орлов Ю.** Восхождение к индивидуальности / Ю.М. Орлов. – М., 1991.
6. **Ушинский К.Д.** Педагогические сочинения Н.И. Пирогова // Проблемы педагогики / ред. кол.: Э.Д. Днепров и др. – М., 2002.
7. **Adorno Th.W.** Negative Dialektik. Frankfurt a Main, 1966.

УДК 78.071.2

Мозгальова Н.Г.

ПОГЛЯДИ ПРОВІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІВ НА ПРОБЛЕМУ УСПІШНОСТІ ФОРТЕПІАННОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

В статтє на основє изучєннє научнєх работ раскрываєтєя сущнєстє успєхє фортепианнєх подготєвкє и будущєх профєсиєнєльнєх дєятєльнєстєх учитєлєх музикє.

Ключєвєє словє: успєшнєстє фортепианнєх підготєвкє, музикєльнєє обрєзовєннє, исполнитєльськєє навєки и умєннєє.